Г.О. **Харламова**, канд. екон. наук, асист.

СКЛАДОВІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

В статті аналізуються основні тенденції надходження прямих іноземних інвестицій у види економічної діяльності України. Визначено основні агреговані складові, за якими можливо проводити оцінювання конкурентоспроможності видів економічної діяльності з позиції їх інвестиційної привабливості.

The main tendencies of FDI inwards in economic sectors of Ukraine are analyzed in the paper. Main aggregate components are determined with the further idea of the estimation of competitiveness ability of economic sectors as its investment attraction.

Міжнародний інвестиційний ринок – це сукупність економічних відносин, які виникають між суб'єктами різних країн щодо залучення та вкладення інвестицій. Від теперішніх масштабів і темпів міжнародної інвестиційної діяльності багато в чому залежать новітні напрями розвитку економіки. Ринкова уніфікація економічного розвитку створює умови для включення у міжнародну інвестиційну діяльність цілої групи нових країн. Для більшості з них аксіомою є те, що іноземні інвестиції стають ключовим фактором їх ефективного розвитку.

Іноземний інвестиційний вплив певною мірою формує структуру національної економіки [1]. Сама ж структура економіки реципієнта є метою та одночасно засобом ринкової боротьби за визначення легітимних позицій у виробництві та реалізації підприємницьких інтересів між різними підприємствами, серед яких підприємства з іноземними інвестиціями, як правило, мають значні переваги.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) присутні в усіх галузях і секторах економіки України, проте їх розподіл нерівномірний (табл.1).

Таблиця 1. Надходження ПІІ у види економічної діяльності (ВЕД) України, на кінець 2005-2007 рр.

Види економічної діяльності (**ВЕД**)	2005	2006	2007
	%	%	%
1	2	3	4
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	1,8	1,8	1,9
Промисловість - всього	30,9	28,3	27,6
Добувна промисловість	1,9	1,9	3,6
Хімічна і нафтохімічна промисловість	3,58	3,3	2,8
Харчова промисловість	7,2	6,0	5,3
Легка промисловість	0,8	0,6	0,5
Виробництво деревини та виробів з деревини	1,0	1,0	0,8
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	1,3	1,0	1,1
Целюлозно-паперова діяльність, видавнича справа	1,0	0,7	0,6
Машинобудування	4,2	4,3	3,6
Металургія та оброблення металу	7,5	6,6	5,7
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	0,3	0,3	0,5
Будівництво	2,4	3,9	5,5

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Торгівля	11,9	12,0	10,4
Охорона здоров'я, фізична культура і соціальне забезпечення	1,1	0,8	0,7
Готелі та ресторани	1,7	1,5	1,4
Фінансова діяльність	6,5	11,4	16,3
Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	5,7	8,4	8,6
Транспорт та зв'язок	4,5	4,3	4,3
Освіта	0,2	0,2	0,0
Нерозподілені за ВЕД	32,1	26,3	22,3

Джерелом статистики є офіційні дані Держкомстату України [2-3]

Найбільш привабливим серед ВЕД для інвесторів є промисловість України. Слід відзначити, що, залежно від ВЕД, суттєво відрізняється середній обсяг іноземного капіталу, котрий припадає на одне підприємство сектору (рис. 1).

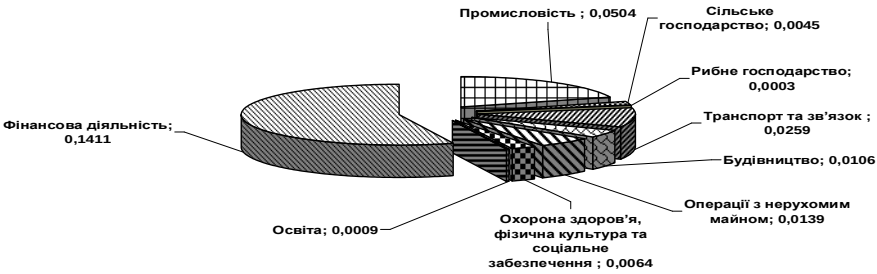

Рис. 1. Середній обсяг ПІІ на одне підприємство за ВЕД станом на 2007р., млн. дол. США

Мета роботи – оцінити основні тенденції розподілу ПІІ за ВЕД України та визначити основні складові конкурентоспроможності ВЕД для надходжень ПІІ.

Аналізуючи неоднорідність надходжень ПІІ у основні ВЕД України запропонуємо проводити розрахунки за класичним індексом концентрації Херфіндаля-Хіршмана (HHI) [4-5]:

$$\mathbf{HHI} = \sum_{j=1}^{k} \left(\frac{i_j}{I} \bullet 100\right)^2,$$

де k - кількість ВЕД України,

i_j – об'єм ПІІ в j-тому ВЕД, млн. дол. США,

I – загальний об'єм ПІІ в країні, млн. дол. США.

Теоретично максимальне значення індексу HHI дорівнює 10000 і досягається, коли весь обсяг інвестиційних надходжень приходиться на один вид економічної діяльності. Мінімальне його значення відповідає рівномірному розподілу інвестицій за всіма ВЕД і дорівнює 909 (10000 / 11 = 909).

Оскільки, тільки починаючи з 2001р. державне статистичне спостереження здійснюється за ВЕД, то ми провели розрахунки за ВЕД у часовому діапазоні 2001-2007рр. (табл. 2).

Таблиця 2. Індекс ННІ для галузевої неоднорідності

Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Індекс ННІ (за ВЕД)	3160	3046	2964	2655	2617	2187	1264

Динаміка індексу ННІ на рівні ВЕД має тенденцію, наведену на рис. 2 (де пунктирною лінією позначено мінімальний рівень індексу ННІ, що відповідає повній однорідності галузевого інвест-середовища).

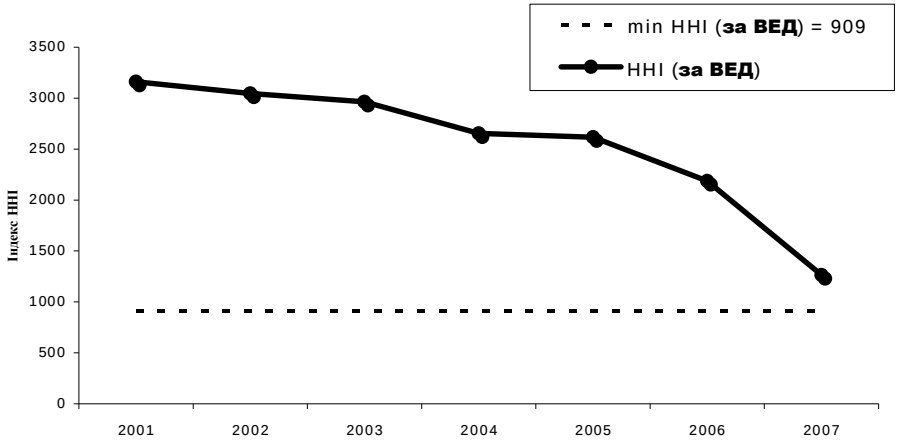

Рис. 2. Динаміка індексу ННІ на рівні ВЕД

З отриманих результатів видно, що наявна неоднорідність інвестиційного рівня для ВЕД, і вона має певну монотонно-спадаючу тенденцію. Поступове повільне наближення до рівномірності у розподілі ПІІ у ВЕД частково пояснюється, з одного боку, нарощенням потенціалу та, відповідно, інвестиційної привабливості ВЕД, з іншого – приходом на інвестиційний ринок України все більшого числа інвесторів, що шукають „прогалини" в інвестиційному просторі країни, і не хочуть або не мають можливості йти у промисловість через велику конкуренцію в цій галузі чи через невеликі розміри потенційних інвест-проектів. У зв'язку із наявною ситуацією в інвестиційному просторі країни, урядові заходи з посилення інвестиційних надходжень в економіку України повинні селективно орієнтуватися на найактивніше приваблення інвесторів у „периферійні" ВЕД задля підвищення середнього рівня розвитку економіки країни. У зв'язку з вищезазначеним саме економічна політика державних органів управління здатна стати фактором, що буде орієнтувати наведені вище процеси у національних та регіональних інтересах. Саме селективний підхід до розвитку ВЕД надасть можливість підвищити їх конкурентоспроможність як для національного інвестора, так і для зарубіжного.

Пропонуємо досліджувати конкурентоспроможність ВЕД за наступними складовими, які одночасно можуть виступати агрегованими складовими інвестиційної привабливості

(ІП) ВЕД (табл. 3). Наявні у відкритій офіційній статистичній звітності показники розвитку ВЕД ми агрегували спочатку на рівні факторів, а потім у три основні складові конкурентної привабливості ВЕД для надходжень ПІІ – інвестиційний потенціал, інвестиційний ризик і інвестиційна активність. Однак офіційна статистична звітність не завжди надає повний обсяг необхідної інформації для рівня дослідження такої комплексної проблеми як оцінка конкурентоспроможності ВЕД. Отже, для рівнів ВЕД пропонуємо ввести додатковий набір показників, значення яких варто відображати у статистичних щорічниках Держкомстату України (такий перелік показників виділено *курсивом* у табл. 3.

Таблиця 3. Показники і фактори економічного розвитку ВЕД України

Назва фактора	Умовне позн.	Показники, які входять до означеного фактора	Пояснення
1	2	3	4
Фактори інвестиційного потенціалу (ІР) ВЕД			
Виробничий капітал	РС	$РС_1$ – рівень рентабельності операційної діяльності підприємств, %; $РС_2$ – оборотні активи підприємств, млн. грн; $РС_3$ – оборотні активи в запасах товарно-матеріальних цінностей підприємств, млн. грн; $РС_4$ – виробничі запаси підприємств, млн. грн; $РС_5$ – фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн; $РС_6$ – підприємства, які одержали прибуток від звичайної діяльності, % від загал. кількості підприємств; $РС_7$ – виробництво ВВП, млн. грн у фактич. цінах; $РС_8$ – обсяг вироблених послуг, млн. грн; $РС_9$ – обсяг реалізованих послуг, млн. грн; $РС_{10}$ – індекси цін на будівельно-монтажні роботи, %, до відповід. періоду поперед. року; $РС_{11}$ – внесок галузі до ВВП, %.	Характеризує стан виробничої сфери, рентабельність (розрахунковий показник), фактори комерційної привабливості виробництва ВЕД, показники фондів підприємств ВЕД. Зазначимо, що високий рівень рентабельності є привабливим і вагомим показником для потенційного інвестора. *Вважаємо, що в цьому блоці треба враховувати експортно-імпортну складову виробничої діяльності ВЕД.*
Інноваційний потенціал	InP	*InP – розподіл обсягу реалізованої інноваційної продукції підприємств виду ек.діяльності, % від загальної кількості;* *InP – кількість підприємств виду ек.діяльності, що здійснювали інноваційну діяльність, % від загальної кількості;* *InP – впровадження прогресивних технологічних процесів, од.*	Характеризує рівень розвитку науки та нововведень, досягнень НТП. Незважаючи на задекларовану на національному рівні стратегію розбудови інноваційної моделі економіки, в офіційних статист. джерелах за даними станом на поч.2005-2006 рр. не публікувалося стат. даних про інноваційну діяльність підприємств за ВЕД, а лише за галузями промисловості та регіонами України. *Вважаємо за необхідне публікацію офіційної статистичної інформації про інноваційну діяльність у розрізі ВЕД України.*
Людський капітал	НС	$НС_1$ – вивільнення працівників, тис. осіб; $НС_2$ – попит на робочу силу, тис. осіб; $НС_3$ – працевлаштування незайнятого населення, тис. осіб; $НС_4$ – середньомісячна номінальна зароб. плата найманих працівників, грн.; $НС_5$ – середньомісячна номінальна зароб. плата найманих працівників, % до середнього рівня по економіці; $НС_6$ – питома вага зайнятого населення, % до загального по економіці; $НС_7$ – середньорічна кількість працівників, тис. осіб.	Включає трудовий потенціал за ВЕД, тобто наявність трудових ресурсів та рівень оплати робочої сили. Існування великих і спеціалізованих підприємств у галузі є привабливим для інвесторів *Зауважимо, що необхідним є збір та публікація офіційної статист. інформації про професійно-освітній рівень трудових кадрів підприємств України у розрізі ВЕД.*

Продовження табл. 3

1	2	3	4
Інституціональний потенціал	InstP	$InstP_1$ – кількість об'єктів ЄДРПОУ, од.; $InstP_2$ – кількість об'єктів ЄДРПОУ у приватній власності, од.; $InstP_3$ – частка об'єктів ЄДРПОУ у приватній власності, % від загальної кількості об'єктів ЄДРПОУ в галузі; $InstP_4$ – основні засоби, у фактич. цінах, млн. грн; $InstP_5$ – основні засоби у державній власності, у фактичних цінах, млн. грн; $InstP_6$ – основні засоби у приватній власності, у фактичних цінах, млн. грн; $InstP_7$ – основні засоби у власності міжнародних організацій та юр. осіб інших держав, у фактичних цінах, млн. грн; $InstP_8$ – основні засоби у комунальній та колективній власності, у фактичних цінах, млн. грн; $InstP_9$ – частка основних засобів у державній власності, у фактич. цінах, % від загал. галузевого; $InstP_{10}$ – частка основних засобів у приватній власності, у фактичних цінах, % від загал. галузевого; $InstP_{11}$ – частка основних засобів у власності міжнародних організацій та юр. осіб інших держав, у фактичних цінах, % до загального галузевого; $InstP_{12}$ – частка основних засобів у комунальній та колективній власності, у фактичних цінах, % до загального галузевого; $InstP_{13}$ – кількість об'єктів, які реформували форму власності, од.; $InstP_{14}$ – вартість майна, що підлягає приватизації, млн. грн; $InstP_{15}$ – вартість акцій, що плануються до продажу за грошові кошти, млн. грн; $InstP_{16}$ – питома вага підприємств спільних з іноземцями, % до загального галузевого.	Показує рівень розвитку організації та відносин власності на підприємствах певного виду економічної діяльності.
Фінансовий потенціал	FP	FP_1 – загальні зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання за ВЕД, млн. грн; FP_2 – зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання за ВЕД, у національній валюті, млн. грн; FP_3 – зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання за ВЕД, у іноземній валюті, млн. грн; FP_4 – довгострокові зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання за ВЕД, у нац. валюті, млн. грн; FP_5 – довгострокові зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання за ВЕД, у іноземній валюті, млн. грн; FP_6 – вимоги банків за наданими короткостроковими кредитами підприємствам за ВЕД, % у загал. обсязі кредитів; FP_7 - вимоги банків за наданими довгостроковими кредитами підприємствам за ВЕД, % у загал. обсязі кредитів; FP_8 – власний капітал підприємств, млн. грн; FP_9 – статутний капітал підприємств, млн. грн; FP_{10} - обсяг короткострокових кредитів, виданих комерційними банками суб'єктам господарської діяльності, млн. грн.	В рамках цього фактора враховуються показники фінансової активності підприємств у розрізі ВЕД.

Продовження табл. 3

1	2	3	4
Фактори інвестиційного ризику (IR) **ВЕД**			
Економічні ризики	ER	ER_1 – незавершене будівництво у розрізі ВЕД, млн. грн.; ER_2 – дебіторська заборгованість підприємств за ВЕД, млн. грн.; ER_3 – поточні зобов'язання підприємств за ВЕД, млн. грн.; ER_4 – поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями підприємств за ВЕД, млн. грн.; ER_5 – кредиторська заборгованість підприємств за ВЕД, млн. грн.; ER_6 – підприємства, які одержали збиток від звичайної діяльності, % від загальної кількості підприємств; ER_7 – матеріальні витрати на виробництво продукції (робіт, послуг), % у загал. витратах; ER_8 – амортизаційні витрати на виробництво продукції (робіт, послуг), % у загал. витратах; ER_9 – витрати на оплату праці при виробництві продукції (робіт, послуг), % у загал. витратах.	Відображають негативні тенденції в економічному розвитку ВЕД.
Екологічні ризики	EcoR	$EcoR_1$ – викиди шкідливих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами забруднення, тис. т; $EcoR_2$ – викиди шкідливих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами забруднення, % до попереднього року; $EcoR_3$ – викиди шкідливих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами забруднення у середньому 1-м підприємством, т.; $EcoR_4$ - загальні обсяги використання первинного та вторинного палива, у % до загального обсягу.	Відображають рівень екологічного забруднення від підприємств за ВЕД, що може супроводжуватися істотними екологічними наслідками та зумовлювати надмірні витрати на екологічні компенсації.
Фактори інвестиційної активності (**IA**) **ВЕД**			
Інвестиційні притоки	IF	IF_1 – довгострокові фінансові інвестиції у ВЕД, млн. грн.; IF_2 – поточні фінансові інвестиції у ВЕД, млн. грн.; IF_3 – накопичені обсяги ПІІ, млн. дол. США; IF_4 – частка накопичених ПІІ, % у загальному обсязі інвестицій; IF_5 – прямі інвестиції з України в економіку інших країн за галузевими напрямами, тис. дол. США; IF_6 – інвестиції в основний капітал, % від загального обсягу; IF_7 – інвестиції в основний капітал, тис. грн.	Показники інвестиційної активності характеризують ринкову реакцію та визначають формування передумов для покращення інвестиційної привабливості виду економічної діяльності у подальшому.
Ретроспективна інвестиційна активність	RIA	RIA_1 - накопичені обсяги ПІІ, млн. дол. США, станом на поперед. рік; RIA_2 – частка накопичених ПІІ, % у загальному обсязі інвестицій, станом на попередній рік; RIA_3 – прямі інвестиції з України в економіку інших країн за галузевими напрямами, тис. дол. США, станом на попередній рік.	Характеризує „інвестиційне минуле".

Для наочної демонстрації взаємозв'язків відібраних нами складових конкурентоспроможності пропонуємо наступну логіко-смислову схему групування показників для оцінки конкурентоспроможності ВЕД України з позицій їх інвестиційної привабливості (рис. 3).

Використання запропонованого нами агрегування показників було апробовано нами із використанням авторської методики рейтингування [6]. Спираючись на результати рейтингування, було здійснено маркетингове позиціювання ВЕД України для практичного використання при розробці інвестиційної політики.

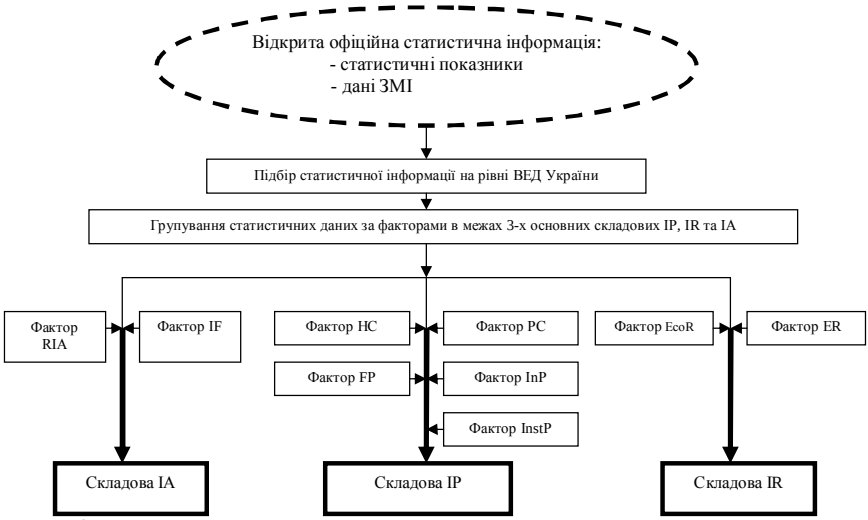

Рис. 3. Схема групування показників для оцінки конкурентоспроможності ВЕД України з позиції їх ІП (скорочення згідно табл. 3)

Була побудована ***Матриця „інвестиційна привабливість (ІП) – інвестиційна активність (ІА)"*** (табл. 4), що дозволило підібрати для відповідного блоку матриці відповідну стратегію просування.

Таблиця 4. Матриця „ІП-ІА"

	Значна інвестиційна активність	**Слабка інвестиційна активність**
Висока інвестиційна привабливість	**„Передовики"**, **„Зірки"**: *Промисловість* ► Стратегія – втримування позицій.	**Недооцінені**, **„Знаки питання"**: *Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам; фінансова діяльність; оптова та роздрібна торгівля* ► Стратегія – підсилювання сильних сторін для привабливання інвесторів, широкий промоушн
Низька інвестиційна привабливість	**Переоцінені**, **„Дійні корови"**: *(Не потрапив жоден ВЕД)* ► Стратегія – підтримування рівня активності та зосередження на інвестиціях, здатних укріпляти потенціал ВЕД.	**„Другий ешелон"**: *Транспорт і зв'язок; будівництво* ► Стратегія –широкий промоушн, реалізація потенційних можливостей. **„Важкі діти"**: *Готелі та ресторани; охорона здоров'я* ► Стратегія – залучення внутрішніх інвестицій для певного нарощення потенціалу та збільшення привабливості для переходу до групи „другого ешелону". **„Аутсайдери"**: *Сільське господарство, мисливство та лісове господарство; державне управління; освіта; колективні, громадські та особисті послуги* ► Стратегія - переорієнтація на внутрішнього інвестора

На сучасному етапі вже не постає завдання стимулювання загального пожвавлення економіки, підвищення її інвестиційної конкурентоспроможності - фінансова („тактична") пріоритетність. Зараз на перший план вже виходять стратегічні інвестиційні пріоритети,

але під контролем цільового і ефективного використання коштів. Необхідно на державному рівні визначити пріоритетні ВЕД (базуючись на результатах комплексного моніторингу інвестиційного клімату України), які будуть визначати подальший розвиток національної економіки та будуть рушійною силою для розвитку країни, покращення її конкурентного інвестиційного іміджу.

На основі економіко-математичного аналізу інвестиційних надходжень у ВЕД України розроблена система систематизації факторів-індикаторів об'єктивних умов, можливостей і обмежень, які визначають сприятливість інвестиційного середовища об'єкта та результативність діяльності інвесторів у ньому. В дослідженні були визначені три основні складові інвестиційної конкурентоспроможності ВЕД – інвестиційний потенціал, інвестиційний ризик, інвестиційна активність, які можуть бути кількісно оцінені на основі включених до них показників розвитку ВЕД, що наводяться у відкритій статистичній звітності. Результати моніторингу конкурентоспроможності ВЕД можуть бути використані при розробці маркетингових стратегій для активізації інвестиційного процесу в Україні.

Література:

1. World Investment Report: Annual edition. – United Nations. N.Y.: Geneva, 2004-2008. – Режим доступу: www.unctad.org
2. Офіційний Інтернет – сайт: Державний комітет статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua
3. Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Держкомстат України, Вид-во „Консультант", 2007. – 552 с.
4. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с.
5. Харламова Г.О. Неоднорідність інвестиційного простору України // Актуальні проблеми економіки, №2, 2006. – с.27-33
6. Харламова Г.О. Оцінювання привабливості об'єктів інвестування // Актуальні проблеми економіки, №9(87), 2008. – с. 73-79